πέρας των χρηματοδοτουμένων δραστηριοτήτων. Λαμβανομένης υπόψη της αποφασιστικής αναμείξεως του κράτους μέλους αυτού και της σημασίας των ευθυνών που αναλαμβάνει για την υποβολή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τον έλεγχο της χρηματοδοτήσεώς τους, η βασιζόμενη στο άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 2950/83 δυνατότητα του ενδιαφερομένου κράτους μέλους να υποβάλει τις παρατηρήσεις του πριν από την έκδοση μιας αποφάσεως μειώσεως της αρχικά χορηγηθείσας χρηματικής συνδρομής αποτελεί ουσιώδη τύπο, η μη τήρηση του οποίου επιφέρει την ακυρότητα της αποφάσεως μειώσεως.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ
στην υπόθεση C-334/91 *

I — Νομικό πλαίσιο της διαφοράς

Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της αποφάσεως 83/516/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Οκτωβρίου 1983 [1], η οποία καθορίζει την αποστολή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, ορίζει ιδίως ότι το Ταμείο συμμετέχει στη χρηματοδότηση προγραμμάτων επαγγελματικής καταρτίσεως και επαγγελματικού προσανατολισμού.

Βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 2, της ως άνω αποφάσεως, η συνδρομή του Ταμείου μπορεί να παρέχεται για ειδικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται ιδίως με σκοπό να ευνοηθεί η εφαρμογή σχεδίων που αποτελούν καινοτομίες.

Η ανακοίνωση COM(83)711 τελικό της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1983, που αφορά τις γενικές κατευθύνσεις της Επιτροπής για τη διαχείριση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου για τις χρήσεις 1984 ως 1986, ορίζει τα εξής:

«3. Προτεραιότητα στις ειδικές δραστηριότητες που αποτελούν καινοτομίες και ανταποκρίνονται στους κοινοτικούς στόχους

(Άρθρο 3, παράγραφος 2, της αποφάσεως 83/516/ΕΟΚ)

Λαμβάνουν συνδρομή κατά προτεραιότητα οι ειδικές δραστηριότητες οι οποίες διεξάγονται με σκοπό να ευνοηθεί η εφαρμογή σχεδίων που αποτελούν καινοτομίες και πληρούν όλες τις κατωτέρω προϋποθέσεις:

(...)

— αποτελούν πιθανή βάση για μια μελλοντική χορήγηση συνδρομής εκ μέρους του Ταμείου, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της αποφάσεως 83/516/ΕΟΚ·

— έχουν ως αντικείμενο την μεθοδική δημιουργία, με την προοπτική γενικότερης εφαρμογής, νέων προϋποθέσεων

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

1 — ΕΕ 1983, L 289, σ. 38.

εργασίας, παραδείγματος χάριν ως προς το περιεχόμενο, τη μέθοδο, την οργάνωση της επαγγελματικής καταρτίσεως ή του επαγγελματικού προσανατολισμού, εκτιμωμένων σε συνάρτηση προς τις προσδοκίες, τις προς ικανοποίηση ανάγκες και την τρέχουσα πρακτική σε μία περιοχή·

— προβλέπουν στενή συνεργασία με τους ενδιαφερομένους, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εταίρων, ιδίως όσον αφορά τη σύλληψη και τη διεξαγωγή τους·

— περιλαμβάνουν εκτίμηση του κόστους τους·

— αφορούν το πολύ 100 άτομα·

(...)»

Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2950/83 του Συμβουλίου, της 17ης Οκτωβρίου 1983 [2], καθορίζει τις κατηγορίες δαπανών που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο της συνδρομής του Ταμείου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα έξοδα προετοιμασίας, λειτουργίας και διαχειρίσεως προγραμμάτων επαγγελματικής καταρτίσεως.

Το άρθρο 5 του ως άνω κανονισμού ορίζει στην παράγραφο 2 τα εξής:

«Η έγκριση αιτήσεως συνδρομής που υποβάλλεται βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 2, της απόφασης 83/516/ΕΟΚ, ακόμα και αν αφορά πολυετείς ενέργειες [πολυετή προγράμματα], συνεπάγεται την καταβολή μιας πρώτης προκαταβολής ποσού ίσου με το 30 % της χορηγουμένης συνδρομής. Μια δεύτερη προκαταβολή ύψους μέχρι 30 % μπορεί να καταβληθεί μόλις το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος βεβαιώσει ότι το ήμισυ της ενεργείας έχει πραγματοποιηθεί [το ήμισυ του προγράμματος έχει εφαρμοστεί] σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στην εγκριτική απόφαση.»

Όταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρωθεί απρόσκοπτα, ο διοργανωτής του συντάσσει και υποβάλλει στις εθνικές υπηρεσίες την τελική έκθεση περί υλοποιήσεώς του, συνοδευομένη, ενδεχομένως, από την αίτηση καταβολής του υπολοίπου. Κατά το άρθρο 5, παράγραφος 4, του κανονισμού 2950/83:

«Οι αιτήσεις καταβολής του υπολοίπου περιέχουν λεπτομερή έκθεση για το περιεχόμενο, τα αποτελέσματα και τις χρηματοδοτικές πλευρές της σχετικής ενέργειας [του σχετικού προγράμματος]. Το κράτος μέλος βεβαιώνει την πραγματική και λογιστική ακρίβεια των στοιχείων που περιέχονται στις αιτήσεις πληρωμής».

Τέλος, κατά το άρθρο 6 του ίδιου κανονισμού:

«1. Όταν η συνδρομή του Ταμείου δεν χρησιμοποιείται σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται από την εγκριτική απόφαση, η Επιτροπή μπορεί να αναστείλει, να μειώσει ή να καταργήσει τη συνδρομή αυτή, αφού δώσει στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος την ευκαιρία να υποβάλει τις παρατηρήσεις του.

2. Τα καταβληθέντα ποσά που δεν χρησιμοποιήθηκαν σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται από την απόφαση έγκρισης αναζητούνται(...)».

Οι αιτήσεις χρηματικής συνδρομής υποβάλλονται επ' ονόματι του ενδιαφερομένου

2 — ΕΕ L 289, σ. 1.

κράτους μέλους από ένα δημόσιο φορέα, ως επί το πλείστον τον φορέα ο οποίος συγχρηματοδοτεί το πρόγραμμα. Ο φορέας αυτός υποβάλλει το αίτημα για λογαριασμό του οργανισμού ο οποίος θα λάβει τελικώς την αιτηθείσα χρηματική συνδρομή.

Μόνο το κράτος μέλος συνδιαλέγεται με το Ταμείο: οικονομικές σχέσεις υφίστανται αφενός μεταξύ της Επιτροπής και του ενδιαφερομένου κράτους μέλους και αφετέρου μεταξύ του κράτους μέλους αυτού και του οργανισμού στον οποίο χορηγείται η χρηματική συνδρομή [3].

II — Πραγματικά περιστατικά και έγγραφη διαδικασία

Το βελγικό Υπουργείο Απασχολήσεως και Εργασίας υπέβαλε, επ' ονόματι του Βελγίου και υπέρ του σωματείου Innovation et Reconversion Industrielle (Βιομηχανική Ανανέωση και Αναδιάρθρωση, στο εξής: I. R.I.), αίτηση χορηγήσεως συνδρομής από το Ταμείο για ένα πρόγραμμα εκπαιδεύσεως υποψηφίων επιχειρηματιών στο σχεδιασμό, τη δημιουργία και τη διαχείριση μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα εντασσόταν στο πλαίσιο ενός ενιαίου προγράμματος, το οποίο συνδύαζε τη συνδρομή αφενός του Ταμείου, για την επαγγελματική κατάρτιση (μέσω της I. R.I.), και αφετέρου του ΕΤΠΑ (Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Αναπτύξεως) για τα άλλα στοιχεία του προγράμματος.

Το σημείο 8.1. της αιτήσεως συνδρομής επιγραφόταν: «Περιγραφή του προγράμματος» και διευκρίνιζε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Η μέση διάρκεια συμμετοχής ανά εκπαιδευόμενο είναι 39 εβδομάδες. Λόγω της ελαστικότητας του συστήματος, ο αριθμός των ωρών ανά εβδομάδα ποικίλλει, ανάλογα με τον ελεύθερο χρόνο των εκπαιδευομένων. Κατά μέσο όρο, αυτός ο αριθμός ωρών ανέρχεται σε 7 εβδομαδιαίως.»

Το παράρτημα 2 της αιτήσεως συνδρομής επιγραφόταν: «Περιγραφή του εκπαιδευτικού προγράμματος» και ανέλυε το σύνολο των ωρών που παρακολουθεί ένας εκπαιδευόμενος (πλήρης κύκλος) (πρώτος χρόνος λειτουργίας) ως ακολούθως:

Σεμινάριο: 36 + 4 + 36 = 76, ήτοι ± 15 ημέρες

E.M.Y [4].: 31 + 0 + 25 = 56

Προσωπικές επαφές:	64
Σύνολο:	196 ώρες

Το παράρτημα 1 της αιτήσεως συνδρομής, με επικεφαλίδα: «Πρόγραμμα δημιουργίας νέων δραστηριοτήτων στη Λιέγη», υπογράμμιζε ότι η ελαστικότητα της εκπαιδεύσεως αποτελούσε ένα από τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της:

«(...) Η εκπαίδευση είναι *ελαστική*. Ο υποψήφιος επιχειρηματίας:

— αρχίζει την εκπαίδευσή του και τη μελέτη του σχεδίου του οποιαδήποτε στιγμή, χωρίς να περιμένει την έναρξη ενός κύκλου μαθημάτων·

— προοδεύει με τον δικό του ρυθμό, ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο του, εκπαιδεύεται βάσει ωραρίου προσαρμοσμένου στον διαθέσιμο χρόνο του (βράδυα, Σαββατοκύριακα, κλπ.),

3 — Απόφαση της 15ης Μαρτίου 1984, 310/84, EISS κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 1341, σκέψη 15.

4 — Εκμάθηση με υπολογιστή.

— προσαρμόζει το πρόγραμμα εκπαιδεύσεώς του προς τις γνώσεις και την πείρα του, προς τον μάλλον ή ήττον σύνθετο χαρακτήρα του σχεδίου του κλπ.».

Με απόφαση της 19ης Ιουνίου 1985, η Επιτροπή ενέκρινε την αίτηση συνδρομής

— για ένα ειδικό πρόγραμμα εκπαιδεύσεως σε επιχειρηματικές δραστηριότητες,

— για χρονικό διάστημα δύο ετών, δηλαδή από την 1η Ιανουαρίου 1985 έως την 31η Δεκεμβρίου 1986,

— για 196 εκπαιδευομένους,

— για εγκριθείσα συνδρομή ύψους 27 381 000 βελγικών φράγκων (BFR).

Στις 10 Ιουλίου 1985 καταβλήθηκε προκαταβολή ανερχόμενη στο 30 % του εγκριθέντος ποσού, ήτοι 8 214 300 BFR.

Στις 16 Ιουνίου 1987 η I. R.I. υπέβαλε αίτηση καταβολής του υπολοίπου. Κατά τις εκτιμήσεις της, το συνολικό κόστος του προγράμματος θα ανερχόταν σε 29 758 062 BFR και το ύψος της συνδρομής του Ταμείου έπρεπε να μειωθεί σε 14 783 755 BFR. Η I. R.I. προσδιόριζε συνεπώς το καταβλητέο εκ μέρους του Ταμείου υπόλοιπο σε 14 783 755 - 8 214 300, ήτοι σε 6 569 455 BFR. Η αίτηση καταβολής του υπολοίπου διευκρίνιζε ότι ο αριθμός των προσώπων που είχαν μετάσχει στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα το 1985-1986 ήταν 197.

Η Επιτροπή απηύθυνε στις αρμόδιες βελγικές αρχές έγγραφο με ημερομηνία 28 Νοεμβρίου 1987, σύμφωνα με το οποίο από την εξέταση της αιτήσεως καταβολής υπολοίπου είχε καταστεί εμφανής η απουσία ή η ανεπάρκεια των στοιχείων που αφορούσαν τη δικαιολόγηση των δαπανών γενικώς και ορισμένων ποσών που είχε υποβάλει η I. R.I.. Η Επιτροπή προσέθετε ότι ο φάκελος θα ετίθετο στο αρχείο ως είχε, αν δεν διαβιβάζονταν τα αιτηθέντα στοιχεία εντός προθεσμίας δύο μηνών.

Στις 9 Δεκεμβρίου 1987 οι βελγικές αρχές διαβίβασαν στην Επιτροπή τα στοιχεία που είχε παράσχει η προσφεύγουσα.

Στις 17 Μαρτίου 1989 η Γενική Διεύθυνση «Οικονομικού Ελέγχου» (ΓΔ XX) της Επιτροπής, σε συνεργασία με τις υπηρεσίες του Ταμείου και τη βελγική διοίκηση (το Υπουργείο Απασχολήσεως και Εργασίας, την Υπηρεσία Απασχολήσεως της Περιφέρειας της Βαλλονίας και το Υπουργείο της Γαλλικής Κοινότητας), προέβη σε επί τόπου έλεγχο του εκ μέρους της I. R.I. υποβληθέντος φακέλου.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή απηύθυνε προς το Υπουργείο Απασχολήσεως και Εργασίας του Βελγίου στις 6 Νοεμβρίου 1991 έγγραφο σχετικά με το υπόλοιπο του φακέλου της I. R.I., με το οποίο δήλωνε τα εξής:

«Η εξέταση της αιτήσεως καταβολής του υπολοίπου και των συμπληρωματικών στοιχείων επ' αυτής καθώς και η επίσκεψη προς επί τόπου έλεγχο, στην οποία μετέσχε η υπηρεσία σας στις 17 Μαρτίου 1989 επέτρεψαν τη συναγωγή των ακολούθων συμπερασμάτων, όσον αφορά την τελική εκκαθάριση του φακέλου αυτού:

1. Η Επιτροπή δέχεται τα δικαιολογητικά που παρέσχε η I. R.I. για το ποσό των μισθών που καταβλήθηκαν στο προσωπικό που διέθεσαν η Cockerill-Sambre και η Société Programmes SOCRAN.

2. Αντιθέτως, η Επιτροπή θεωρεί ότι δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι έχουν εκπαιδευτεί τα 172 άτομα, εφόσον παρακολούθησαν λιγότερες από 100 ώρες επαγγελματικής καταρτίσεως ή επιμορφώσεως. Κατά συνέπεια, θα ληφθούν υπόψη για τον υπολογισμό της συνδρομής του ΕΚΤ μόνο τα 25 άτομα για τα οποία αποδεικνύονται παρουσίες 100 ωρών τουλάχιστον. Το ποσό της συνδρομής του Ταμείου τροποποιείται και θα ανέλθει στα 25/197 του ποσού που αναγράφεται στην αίτηση καταβολής του υπολοίπου (14 448 67 BFR), ήτοι σε 1 833 588 BFR.

Κατόπιν αφαιρέσεως της καταβληθείσας στον οργανισμό προκαταβολής, πρέπει να αποδοθούν στην Επιτροπή 6 380 712 BFR».

Το Υπουργείο Απασχολήσεως και Εργασίας κοινοποίησε στην προσφεύγουσα το έγγραφο της Επιτροπής στις 15 Νοεμβρίου 1991.

Με επιστολή της 2ας Δεκεμβρίου 1991, οι δικηγόροι της προσφεύγουσας ερώτησαν το αρμόδιο βελγικό Υπουργείο αν η Επιτροπή το είχε καλέσει, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 2950/85, να υποβάλει τις παρατηρήσεις του πριν κοινοποιήσει την επίδικη απόφαση.

Το Υπουργείο απάντησε με έγγραφο της 9ης Δεκεμβρίου 1991 ότι ο επί τόπου έλεγχος της 17ης Μαρτίου 1989 «πιθανότατα αποτέλεσε την ευκαιρία να προβείτε εσείς και οι υπηρεσίες της Επιτροπής σε ανταλλαγή πληροφοριών σχετικών με τον φάκελό σας, παρουσία ενός εκπροσώπου του Υ.Α.Ε.». Η συνημμένη στο έγγραφο αυτό του Υπουργείου αλληλογραφία αφορούσε τις επαφές που προηγήθηκαν του επί τόπου ελέγχου της 17ης Μαρτίου 1989.

Με δικόγραφο που πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 27 Δεκεμβρίου 1991, η I. R.I. άσκησε την παρούσα προσφυγή ακυρώσεως κατά του εγγράφου της Επιτροπής της 6ης Νοεμβρίου 1991.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, το Δικαστήριο, με απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1992, ανέθεσε την εκδίκαση της υποθέσεως στο έκτο τμήμα, σύμφωνα με το άρθρο 95 του Κανονισμού Διαδικασίας, και προχώρησε στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Έκρινε ωστόσο αναγκαίο να ζητήσει ορισμένες συμπληρωματικές πληροφορίες από τους διαδίκους και τη Βελγική Κυβέρνηση.

III — Αιτήματα των διαδίκων

Η *προσφεύγουσα* ζητεί από το Δικαστήριο:

1) να ακυρώσει την απόφαση της Επιτροπής, της 6ης Νοεμβρίου 1991, καθόσον αρνείται τη χορήγηση του αιτηθέντος υπολοίπου της συνδρομής, ύψους 6 569 455 BFR, και καθόσον επιβάλλει την επιστροφή προς την Επιτροπή ποσού 6 380 172 BFR,

2) να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

Η *Επιτροπή* ζητεί από το Δικαστήριο:

1) να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη,

2) να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

IV — Ισχυρισμοί και επιχειρήματα των διαδίκων

1. *Έλλειψη διαβουλεύσεως με το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος*

Η *προσφεύγουσα* υποστηρίζει ότι, με την έκδοση της επίδικης αποφάσεως μειώσεως της συνδρομής χωρίς προηγούμενη πρόσκληση προς τις εθνικές αρχές να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, η Επιτροπή παρέβη ουσιώδη τύπο, ο οποίος προβλέπεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 2950/83 [5].

Κανένα έγγραφο δεν αποδεικνύει την ανταλλαγή αλληλογραφίας μεταξύ της Επιτροπής και των βελγικών αρχών, η οποία να έδωσε στις αρχές αυτές την ευκαιρία να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, ενώ στην υπόθεση FUNOC υπήρχε τέτοια αλληλογραφία [6].

Η *Επιτροπή* απαντά ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 2950/83 δεν επιτάσσει συγκεκριμένη διαδικασία διαβουλεύσεως και ότι εν προκειμένω έδωσε στο Βελγικό Δημόσιο την ευκαιρία να υποβάλει τις παρατηρήσεις του πριν από την έκδοση της τελικής αποφάσεως.

Η Επιτροπή εξεδήλωσε την πρόθεση να μειώσει την κοινοτική συνδρομή και οι βελγικές αρχές είχαν δεόντως ενημερωθεί επ' αυτού. Αν δεν ήταν σύμφωνες με τη σκοπούμενη μείωση, θα μπορούσαν να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, ακόμη και όταν η Επιτροπή τους παρουσίασε τα συμπεράσματα του ελέγχου της με το έγγραφο της 6ης Νοεμβρίου 1991.

Το έγγραφο αυτό δεν αποτελούσε απόφαση, αλλά γνωστοποίησε απλώς τα συμπεράσματα της εξετάσεως της αιτήσεως καταβολής του υπολοίπου.

Με το υπόμνημα απαντήσεως, η *προσφεύγουσα* προβάλλει αντιθέτως τον ισχυρισμό ότι η Επιτροπή, χαρακτηρίζοντας τεχνητά το έγγραφο ως σχέδιο αποφάσεως, προσπαθεί να αποφύγει την κατηγορία περί παραβάσεως ουσιώδους τύπου.

Το έγγραφο της Επιτροπής αποτελεί τελική απόφαση, κατά της οποίας χωρεί προσφυγή ακυρώσεως, χωρίς να είναι απαραίτητη η αποδοχή της αποφάσεως αυτής από τις εθνικές αρχές.

2. *Παράβαση των προϋποθέσεων εγκρίσεως της συνδρομής του Ταμείου*

Κατά την *προσφεύγουσα*, το ως άνω άρθρο 6, παράγραφος 1, θέτει ως προϋπόθεση για την αναστολή, τη μείωση ή την ανάκληση της συνδρομής την παράβαση των όρων χρησιμοποιήσεως της συνδρομής αυτής, οι οποίοι καθορίζονται από την εγκριτική απόφαση.

Η προσβαλλομένη απόφαση όμως μειώνει τη χορηγηθείσα προς την προσφεύγουσα συνδρομή, χωρίς να έχει διαπιστωθεί ότι η προσφεύγουσα προέβη σε μη εγκεκριμένη δαπάνη, υπέρβαση των εγκριθεισών δαπανών, αδικαιολόγητη δαπάνη ή ουσιώδη

5 — Βλ. απόφαση της 7ης Μαΐου 1991, C-291/89, Interhotel κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-2257.

6 — Απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 1990, C-200/89, FUNOC κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-3669.

τροποποίηση του αναγγελθέντος προγράμματος, οπότε θα μπορούσε, βάσει της διαπιστώσεως αυτής, να συναχθεί το συμπέρασμα ότι δεν τηρήθηκαν οι όροι χρησιμοποιήσεως που καθορίζονται από την εγκριτική απόφαση.

Η μόνη μομφή κατά της προσφεύγουσας συνίσταται στην παρακολούθηση εκ μέρους των υποψηφίων μικρότερου αριθμού ωρών από αυτόν που προέβλεπε το πρόγραμμα, δεδομένου ότι αυτοί οι εκπαιδευόμενοι παρακολούθησαν κατά μέσο όρο μόνο 35 από τις 196 προσφερόμενες ώρες εκπαιδεύσεως.

Παρά ταύτα, η εκπαίδευση την οποία παρέσχε η προσφεύγουσα συνιστούσε ειδική δραστηριότητα διεξαχθείσα με σκοπό να ευνοηθεί ένα σχέδιο που αποτελούσε καινοτομία, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της αποφάσεως 83/516. Τα κριτήρια τα οποία καθορίζονται από την Ανακοίνωση της Επιτροπής της 22ας Δεκεμβρίου 1983 για την κατηγορία αυτή δραστηριοτήτων παραπέμπουν στην έννοια των πρότυπων προγραμμάτων, που δεν αποτελούν αυτοσκοπό, αλλά μια μορφή εμπειρίας προς τον σκοπό της ανακαλύψεως νέων μεθόδων οργανώσεως της επαγγελματικής καταρτίσεως ή του επαγγελματικού προσανατολισμού.

Η επίτευξη ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος, το οποίο συνίσταται στην πραγματική παρακολούθηση εκ μέρους των συμμετεχόντων σε τέτοιο πρόγραμμα ορισμένου αριθμού ωρών, αποτελεί ενδεχόμενη συνέπεια του σχεδίου, του οποίου την «εφαρμογή» και όχι την πραγματική ολοκλήρωση έχει σκοπό να διευκολύνει η συνδρομή του Ταμείου.

Η εκτίμηση της διεξαγωγής ενός τέτοιου προγράμματος απαιτεί κάποια ευελιξία και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη προσαρμογής του αρχικού σχεδίου, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι προκύπτουσες δυσκολίες.

Η δυνατότητα παρακολουθήσεως μέρους μόνο των ωρών εκπαιδεύσεως προβλεπόταν εξάλλου ρητώς στο παράρτημα 1 της αιτήσεως συνδρομής, το οποίο όριζε ότι η εκπαίδευση θα ήταν ελαστική.

Η εγκριτική απόφαση δεν προέβλεψε ως προϋπόθεση χρησιμοποιήσεως της συνδρομής του Ταμείου κάποιο βαθμό επιτυχίας του προγράμματος, συνιστάμενο στην πραγματική παρακολούθηση ορισμένου αριθμού ωρών εκπαιδεύσεως από τους εκπαιδευομένους.

Επικουρικώς, η προσφεύγουσα προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η Επιτροπή δεν εκτίμησε ορθώς τις προβλέψεις περί του αριθμού ωρών εκπαιδεύσεως, οι οποίες εκτίθενται στα περιγράφοντα το πρόγραμμα έγγραφα, τα οποία υποβλήθηκαν ως παράρτημα της αιτήσεως συνδρομής και από τα οποία προκύπτει ότι ο προβλεπόμενος κατά μέσο όρο αριθμός ωρών δεν ήταν 273 αλλά 169.

Τέλος, η Επιτροπή δεν εκτιμά επακριβώς τα αποτελέσματα του πρότυπου προγράμματος για το οποίο χορηγήθηκε η συνδρομή. Το χρονικό διάστημα το οποίο αφορά ο έλεγχος της Επιτροπής αντιστοιχεί μόνο στους 17,5 πρώτους μήνες δραστηριότητας, ενώ το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκίνησε πραγματικά μόνο μετά την καθυστερημένη έκδοση της εγκριτικής αποφάσεως στις 19 Ιουνίου 1985. Για την αντικειμενική εκτίμηση των αποτελεσμάτων της πειραματικής φάσεως του προγράμματος, η Επιτροπή έπρεπε απαραιτήτως να λάβει υπόψη της τα επιτευχθέντα αποτελέσματα καθ' όλη την προβλεπόμενη διάρκεια διεξαγωγής του, ήτοι κατά τα 5 έτη, και να εφαρμόσει το κριτήριο της ελάχιστης διάρκειας εκπαιδεύσεως των 100 ωρών στους υποψηφίους που άρχισαν την εκπαίδευση το 1985 ή το 1986 και την συνέχισαν τα επόμενα χρόνια, όπως προβλεπόταν στην περιγραφή του αρχικού προγράμματος, η οποία όριζε ότι η εκπαίδευση δεν ήταν οργανωμένη βάσει κύκλων μαθημάτων.

Ο τελικός στόχος του προγράμματος δεν συνίστατο στην πραγματοποίηση ορισμένου αριθμού ωρών εκπαιδεύσεως, αλλά στη δημιουργία θέσεων εργασίας, μέσω της δημιουργίας νέων δραστηριοτήτων και της αναπτύξεως των υπαρχουσών μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Στο τέλος όμως της πρώτης πενταετίας, ο απολογισμός του ενιαίου προγράμματος για το οποίο διέθεσε τη συνδρομή του το Ταμείο είναι ιδιαίτερα θετικός.

Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι η προσφεύγουσα δεν τήρησε την προβλεπόμενη διάρκεια της εκπαιδεύσεως, η οποία αποτελούσε μία από τις ουσιώδεις προϋποθέσεις που έθετε η εγκριτική της συνδρομής απόφαση και ότι η απόφαση μειώσεως της συνδρομής ήταν συνεπώς επιβεβλημένη.

Από τους 199 εκπαιδευόμενους, τους οποίους θεώρησε ότι έχει εκπαιδεύσει η προσφεύγουσα, μόνον οι 25 έτυχαν εκπαιδεύσεως άνω των 100 ωρών.

Δεδομένου ότι η μέση διάρκεια εκπαιδεύσεως ανά εκπαιδευόμενο είχε καθοριστεί, βάσει της αιτήσεως συνδρομής την οποία είχε υποβάλει η προσφεύγουσα, σε 273 ώρες, το κριτήριο των 100 ωρών έγινε δεκτό από την Επιτροπή ως απαιτούμενο για την κατάρτιση των εκπαιδευομένων «ελάχιστο όριο παρουσίας».

Εφόσον η απόφαση εγκρίσεως της αιτηθείσας συνδρομής βασίστηκε στα στοιχεία που παρέσχε η προσφεύγουσα, η διάρκεια της εκπαιδεύσεως αποτελούσε μία από τις ουσιώδεις προϋποθέσεις χορηγήσεως της συνδρομής.

Επειδή επρόκειτο περί προγράμματος με χαρακτήρα καινοτομίας, η Επιτροπή θα μπορούσε βεβαίως να δεχτεί κάποια ελαστικότητα ως προς τη διάρκεια. Η ελαστικότητα όμως αυτή δεν πρέπει να εμποδίζει τη σκοπούμενη κατάρτιση. Η πλειοψηφία των εκπαιδευομένων έτυχαν εκπαιδεύσεως η διάρκεια της οποίας δεν επιτρέπει τον ισχυρισμό ότι επετεύχθη η σκοπούμενη κατάρτιση.

Η αναδρομική ανάκληση των αποφάσεων των οποίων οι όροι δεν τηρήθηκαν γίνεται χάριν του δημοσίου συμφέροντος. Όσον αφορά ειδικότερα τη λειτουργία των διαρθρωτικών ταμείων της Κοινότητας, προστίθεται ένα δεύτερο δημόσιο συμφέρον για την εξαφάνιση των αποφάσεων αυτών, το συμφέρον της χρηστής οικονομικής διαχειρίσεως των δημοσίων ταμείων.

3. *Παραβίαση της αρχής των κεκτημένων δικαιωμάτων*

Κατά την *προσφεύγουσα*, η Επιτροπή προσέβαλε τα κεκτημένα δικαιώματά της απορρίπτοντας τις σχετικές με το πρόγραμμα δαπάνες, ενώ η εγκριτική απόφαση είχε αποδεχθεί τον ελαστικό χαρακτήρα του προγράμματος και συνεπώς τον κίνδυνο να παρακολουθήσουν οι εκπαιδευόμενοι μέρος μόνον των ωρών εκπαιδεύσεως που τίθενται στη διάθεσή τους.

Η *Επιτροπή* αναγνωρίζει ότι η έγκριση οικονομικής συνδρομής δημιουργεί δικαιώματα, αλλά θεωρεί ότι η καταβολή προϋποθέτει υποχρεωτικά την τήρηση των όρων που θέτει η εγκριτική απόφαση και τη δικαιολόγηση των δηλωθέντων εξόδων.

4. *Παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης*

Η *προσφεύγουσα* θεωρεί ότι μπορεί να επικαλεστεί, όλως επικουρικώς, την αρχή της

προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, εφόσον το Δικαστήριο κρίνει ότι η Επιτροπή εσφαλμένως ενέκρινε ένα ελαστικό πρόγραμμα εκπαιδεύσεως, το οποίο επέτρεπε στους εκπαιδευομένους να ακολουθούν ωράριο της επιλογής τους, χωρίς να περιορίζονται από συγκεκριμένους κύκλους μαθημάτων.

Η *Επιτροπή* θεωρεί ότι η προσφεύγουσα δεν τήρησε τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην εγκριτική της συνδρομής απόφαση και που η ίδια υπέβαλε στην Επιτροπή με την αίτηση συνδρομής. Δεν βλέπει συνεπώς πώς θα μπορούσε η προσφεύγουσα να επικαλεστεί μια κατάσταση την οποία η ίδια δημιούργησε.

5. *Προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας*

Κατά την *προσφεύγουσα*, η Επιτροπή παραβίασε τη γενική αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, η οποία έχει καθιερωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου [7], καθόσον δεν παρέσχε στην προσφεύγουσα τη δυνατότητα να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της όσον αφορά τη συγκεκριμένη αιτιολογία της αποφάσεως μειώσεως της συνδρομής, η οποία βασίζεται στην προϋπόθεση πραγματοποιήσεως τουλάχιστον 100 ωρών καταρτίσεως.

Η *Επιτροπή* υπενθυμίζει ότι, στο πλαίσιο των οικονομικών ενισχύσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου [8], μόνο το κράτος μέλος συνδιαλέγεται με την Επιτροπή, η οποία συνεπώς δεν υποχρεούται να δώσει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να προβάλει την άποψή του.

7 — Αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hoffman-Laroche κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 215, και της 27ης Οκτωβρίου 1977, 121/76, Moli κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1977, σ. 611.

8 — Βλ. υποσημείωση 3 ανωτέρω.

6. *Πρόδηλη πλάνη κατά την εκτίμηση*

Κατά την *προσφεύγουσα*, η Επιτροπή, θεωρώντας ότι η συνδρομή δεν χρησιμοποιήθηκε σύμφωνα με τους όρους που καθορίζει η εγκριτική απόφαση, δεν έλαβε υπόψη της τον ελαστικό χαρακτήρα της εκπαιδεύσεως, ο οποίος έγινε αποδεκτός από την εγκριτική απόφαση και συνεπώς προέβη σε εμφανώς εσφαλμένη εκτίμηση.

Η *Επιτροπή* αντιλέγει ότι, σύμφωνα με την αίτηση συνδρομής, η σκοπουμένη εκπαίδευση έπρεπε να έχει μέση διάρκεια 39 εβδομάδων προς 7 ώρες την εβδομάδα. Δεδομένου ότι η Επιτροπή έκρινε ότι, για να χρηματοδοτηθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, έπρεπε να έχουν πραγματοποιηθεί 100 ώρες εκπαιδεύσεως, είναι προφανές ότι έλαβε υπόψη της τον ελαστικό χαρακτήρα της εκπαιδεύσεως.

7. *Πρόδηλη υπέρβαση της εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής*

Η *προσφεύγουσα* προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας αυθαίρετα το κριτήριο του ελαχίστου ορίου εκπαιδεύσεως των 100 ωρών, το οποίο δεν προβλεπόταν από την εγκριτική απόφαση, εξήλθε του πλαισίου που καθορίζει η εν λόγω απόφαση και υπερέβη τα όρια της εξουσίας εκτιμήσεώς της.

Πράγματι, «κατά την εξέταση της αιτήσεως προς καταβολή του υπολοίπου (...) η Επιτροπή (...) δεν μπορεί να αρνηθεί την κάλυψη δαπανών που είχε εγκρίνει προηγουμένως, εφόσον η συνδρομή χρησιμοποιήθηκε σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται από την εγκριτική απόφαση [9]».

9 — Προτάσεις M. Darmon, C-291/89, Συλλογή 1991, σ. I-2269, σημείο 24.

Η *Επιτροπή* θεωρεί ότι με την εγκριτική της συνδρομής απόφαση καθόρισε ορισμένη διάρκεια εκπαιδεύσεως των εκπαιδευομένων. Εφόσον η προσφεύγουσα δεν τήρησε την ουσιώδη προϋπόθεση αυτή, η Επιτροπή έχει την εξουσία να αναστείλει τη συνδρομή.

Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιωτικά συμφέροντα της προσφεύγουσας, αποφάσισε τη μείωση της συνδρομής κατ' εξαίρεση και για λόγους επιείκειας.

Δεν βλέπει λοιπόν η Επιτροπή πώς θα μπορούσε να έχει υπερβεί την εξουσία εκτιμήσεώς της, εφόσον αντικατέστησε μία απόφαση ανακλήσεως της συνδρομής με μία απόφαση μειώσεως, πράγμα που αποβαίνει προφανώς προς όφελος της προσφεύγουσας.

8. *Παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας*

Η *προσφεύγουσα* προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η δρακόντεια μείωση της συνδρομής δεν υπαγορεύεται από την προστασία του δημοσίου συμφέροντος για χρηστή διαχείριση των διαρθρωτικών ταμείων, δεδομένου ότι όλες οι δαπάνες στις οποίες υποβλήθηκε η προσφεύγουσα είναι δεόντως δικαιολογημένες, ότι δεν ετέθη θέμα παραβάσεως που να μπορεί να καταλογιστεί στην δικαιούχο της συνδρομής και ότι το αναγγελθέν εκπαιδευτικό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε τελικά κατά τη διάρκεια της πενταετίας η οποία είχε προβλεφθεί κατά την υποβολή της αιτήσεως συνδρομής.

Εξάλλου, προκειμένου να εκτιμήσει τους στόχους προς τους οποίους αποσκοπεί το άρθρο 6 του κανονισμού 2950/83, η Επιτροπή έπρεπε να λάβει υπόψη της το γεγονός ότι το καινοτόμο πρόγραμμα της προσφεύγουσας απέφερε πράγματι καρπούς, αφού χρησίμευσε ως βάση για τη συνέχιση του ενιαίου πενταετούς προγράμματος και οδήγησε πράγματι στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, οι οποίες προσφέρουν απασχόληση, τούτο δε επετεύχθη με τις συνδρομές των εθνικών αρχών που καταβλήθηκαν εκ νέου κατά τη διάρκεια των ετών 1987 έως 1989.

Η προσφεύγουσα εκτιμά επίσης ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη ούτε τα ιδιωτικά συμφέροντα της προσφεύγουσας, όταν εφάρμοσε το κριτήριο του ελαχίστου ορίου εκπαιδεύσεως των 100 ωρών, πράγμα το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να αγνοηθεί ικανός αριθμός ωρών εκπαιδεύσεως που πραγματοποίησαν πράγματι οι εκπαιδευόμενοι, οι οποίοι, στην πλειοψηφία τους, παρακολούθησαν λιγότερες από 100 ώρες. Η επίδικη απόφαση μειώσεως αγνόησε επίσης τις μη δυνάμενες να μειωθούν δαπάνες στις οποίες η προσφεύγουσα υποχρεώθηκε να υποβληθεί, προκειμένου να θέσει στη διάθεση του κοινού τις ώρες εκπαιδεύσεως που προσέφερε μεν, αλλά δεν παρακολούθησαν οι εκπαιδευόμενοι.

Η *Επιτροπή* απαντά ότι, εφόσον η συνδρομή του Ταμείου δεν χρησιμοποιήθηκε σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που έθετε η εγκριτική απόφαση, η απόφαση αυτή κατέστη ως εκ τούτου παράνομη, λόγω της ουσιώδους τροποποιήσεως του αρχικού εκπαιδευτικού σχεδίου, και συνεπώς έπρεπε να ανακληθεί, δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 2950/83.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιωτικά συμφέροντα της προσφεύγουσας, η Επιτροπή αποφάσισε να αντικαταστήσει την αρχική απόφαση με μία μερικώς εγκριτική απόφαση, αποδεχόμενη τη χρηματοδότηση εκπαιδεύσεως ελάχιστης διάρκειας 100 ωρών, εν όψει της φύσεως του επιδίκου εκπαιδευτικού προγράμματος και των άλλων αναλόγων προγραμμάτων που πραγματοποιήθηκαν σε άλλα κράτη μέλη.

Η Επιτροπή συνεπώς θεωρεί ότι, ανακαλώντας τη χρηματοδότηση ως προς τα προγράμματα καταρτίσεως διαρκείας κάτω των 100 ωρών, δεν υπερέβη τα όρια του αναγκαίου για την εγγύηση της ορθής χρησιμοποιήσεως των δημοσίων πόρων μέτρου.

IV — Παροχή στοιχείων κατόπιν αιτήματος του Δικαστηρίου

Κατόπιν αιτήματος του Δικαστηρίου, η *προσφεύγουσα* διασαφήνισε τον υπολογισμό στον οποίο προέβη προκειμένου να καταλήξει σε μέσο όρο εκπαιδεύσεως 169 ωρών.

Η *Επιτροπή* προσκόμισε τα έγγραφα που ζήτησε το Δικαστήριο.

Σε ερώτηση του Δικαστηρίου επί του αν το κριτήριο του ελαχίστου ορίου των 100 ωρών εκπαιδεύσεως για το επίδικο πρόγραμμα (επί του οποίου βασίστηκε η μείωση των συνδρομών) κατέστη γνωστό στην I. R.I. πριν από την κοινοποίηση της αποφάσεως της 6ης Νοεμβρίου 1991, η Επιτροπή δίδει την ακόλουθη απάντηση:

«Το κριτήριο του ελαχίστου ορίου των εκατό ωρών εκπαιδεύσεως εγκρίθηκε από την Επιτροπή κατά τη συνεδρίαση της 23ης Ιουλίου 1984. Συγκεκριμένα, κατά τη συνεδρίαση αυτή, η Επιτροπή εξέδωσε την εγκριτική απόφαση των αιτήσεων συνδρομών του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (χρήση 1984). Η απόφαση αυτή κοινοποιήθηκε κατόπιν στα κράτη μέλη· στην απόφαση αυτή εκτίθενται οι εξηγήσεις που αφορούν το όριο των 100 ωρών (...)· συγκεκριμένα, η Επιτροπή, διασαφηνίζοντας το σημείο 7.1. των Γενικών Κατευθύνσεων για τη Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου για τις χρήσεις 1984 έως 1986 (βλ. ΕΕ C 5 της 10.01.1984, σ. 5) (...) καθόρισε ένα κατώτατο όριο με βάση τη διάρκεια ανά εκπαιδευόμενο (100 ώρες κατ' άτομο), το οποίο αποτελεί προϋπόθεση για την εξέταση των προγραμμάτων που ενδέχεται να χρηματοδοτηθούν. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και το Βασίλειο του Βελγίου, είχαν πληροφορηθεί το κριτήριο περί ελαχίστου ορίου εκπαιδεύσεως 100 ωρών και εναπέκειτο σε αυτά να διαβιβάσουν τα στοιχεία και τις προϋποθέσεις εφαρμογής των κανόνων του ΕΚΤ προς τους διοργανωτές για τους οποίους είχε ληφθεί απόφαση της Επιτροπής. Η προσέγγιση αυτή συνιστά τη συγκεκριμένη έκφραση μιας πρακτικής, κατά την οποία η Επιτροπή, κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας περί ΕΚΤ, δεν συνδιαλέγεται με τους διοργανωτές, αλλά με το κράτος μέλος, το οποίο υποχρεούται να πληροφορεί τους διοργανωτές».

Η *Βελγική Κυβέρνηση* δεν απάντησε εμπροθέσμως στην ερώτηση του Δικαστηρίου αν ήταν σε θέση να βεβαιώσει ότι της δόθηκε η δυνατότητα, πριν της κοινοποιηθεί το έγγραφο υπ' αριθ. 015036 της Επιτροπής, της 6ης Νοεμβρίου 1991, το οποίο αφορούσε το υπόλοιπο σχετικά με τον φάκελο ΕΚΤ 85/0209/Β6, να υποβάλει τις παρατηρήσεις της επί της εκκαθαρίσεως του υπολοίπου σχετικά με τον φάκελο αυτό, τον οποίο υπέβαλε το Υπουργείο Απασχολήσεως και Εργασίας προς το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο υπέρ του σωματείου χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό Innovation et Reconversion Industrielle.

J. L. Murray

εισηγητής δικαστής